

Analyzing emotional intelligence in Nizar Qabbani's poem "Balqis" based on Daniel Golman's mode

Maryam Bakhshi*¹, Gader Ahmadi²

¹ Assistant Professor of Arabic Language and Literature , Azerbaijan Shahid Madani University .

² PhD student of Arabic language and literature, Azerbaijan Shahid Madani University.

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Received:
30/01/2024

Accepted:
31/08/2024

Emotional intelligence and addressing it is one of the most central and at the same time most complex ways to reach the depth of meanings in literary writing. Daniel Goleman, the contemporary American psychologist, is among the experts who has an accurate and comprehensive view of emotional intelligence. With his approach, one can gain a complete understanding of the psychological creation of a literary work, leading to a proper comprehension of the inherent meaning in a text. In his theory, emotional intelligence has four components: self-awareness, self-regulation, social awareness or empathy abilities, and self-motivation. In the present study, using a descriptive-analytical method and a psychological approach, the dimensions of Daniel Goleman's emotional intelligence in this poem are analyzed to simultaneously grasp the secondary meanings and gain a correct understanding of the poet's mentality towards his beloved. The poem "Balqis" is a complete mirror of the poet's thoughts, ideas, and feelings towards his wife, and the character of Balqis plays a very prominent role in this poem. The research results indicate that the poet, being aware of his emotions and feelings towards his wife, manages himself and indirectly introduces his inner motivation as resistance and vengeance for Balqis's blood and defense of the community of women, and declares his social empathy towards the people of his land. The dimension of self-awareness is one of the most widely used elements in this poem, and the poet, while being self-aware of his emotions and their effects, also has a complete understanding of Balqis's physiological and psychological state. It is worth mentioning that Nizar, by placing Balqis at the center directly and the general character of women indirectly, and mentioning unpleasantities towards this segment of society, invites the audience to struggle and arouses a sense of social empathy in them.

Keywords: Criticism of psychology, emotional intelligence, Daniel Golman, Nizar Qabbani, Balqis poem.

Cite this article: Bakhshi, Maryam., Ahmadi, Gader. (2025). *Analyzing emotional intelligence in Nizar Qabbani's poem "Balqis" based on Daniel Golman's mode*, Vol. 17, New Series, No.59, Spring 2025: pages:28-51.

DOI: 10.30479/LM.2024.19898.3683

© The Author(s).

Publisher: Imam Khomeini International University

***Corresponding Author:** Maryam Bakhshi

Address: Assistant Professor of Arabic Language and Literature , Azerbaijan Shahid Madani University Azerbaijan Shahid Madani University, Azerbaijan, Iran

E-mail: m.bakhshi8@gmail.com

Introduction

Poetry has occupied a special place in Arabic literature and has long embodied the thoughts, feelings, emotions, and poetic imagination, conveying the intended concepts of the writer to the readers. Attaining the precise and main meanings of writings, whether literary or non-literary, requires the audience's awareness of various sciences, especially psychology, in order to gain a proper understanding and comprehension of the writings through recognizing the author's mentality. Emotional intelligence is a concept upon whose dimensions the writer bases their themes, and addressing it is one of the most central and at the same time most complex ways to reach the depth of meanings in literary writing. Emotional intelligence shows a person's ability to be aware of his own and others' emotions and manage these emotions (Carter, 2013: 5). Various definitions and opinions have been offered regarding the term emotional intelligence; Peter Salovey was the first theorist to provide a scientific definition of emotional intelligence. Among various theorists, Daniel Goleman, the contemporary American psychologist, is among the experts who has an accurate and comprehensive view of emotional intelligence. With his approach, one can gain a complete understanding of the psychological creation of a literary work, leading to a proper comprehension of the inherent meaning in a text. In his theory, emotional intelligence has four components: self-awareness, self-regulation, social awareness or empathy abilities, and self-motivation. In the field of historical research, it should be acknowledged that based on the research done on Nizar Qabbani's poems, no research has been done using Goleman's psychological theory in Nizar's poems so far, and more attention has been paid to the investigation of Belqis' poem from the point of view of rhetoric, music, etc. By examining Balqis poem from a psychological point of view, questions such as: the highest frequency of emotional intelligence in Belqis poem is related to which aspect of Goleman's theory? In this ode, through what steps does Nizar ignite the sense of empathy, struggle and resistance in the audience towards the defense of women's character in society? It came to the mind of the probing reader and hypotheses such as; Nizar has full knowledge of his and his wife's feelings, and therefore the level of self-awareness is very high in relation to other dimensions; It is created for the researcher.

Methodology

In the present study, using a descriptive-analytical method and a psychological approach, the dimensions of Daniel Goleman's emotional intelligence in the poem "Balqis" by Nizar Qabbani are analyzed to simultaneously grasp the secondary meanings and gain a correct understanding of the poet's mentality towards his beloved, as well as to examine the relationship between the existing political and social conditions in the poet's society and the arrangement of words and presentation of content to the reader. Nizar is among the contemporary poets who sought to portray the beauty and charm of women in

his poetry and express the equal value and status of women and men. For this reason, the element of woman plays a very prominent role in the poems of this Syrian poet. He sought a new and intellectual understanding of women's identity. The suicide of his sister and the murder of his wife caused Nizar's existential fire to blaze, and the character of woman was regarded as a sacred and superior being in his view.

findings

The poem "Balqis" is one of the poet's famous poems that, in addition to its elegiac nature, depicts her feminine beauty with novel similes and reveals the tragedy that the Arab women face due to the prevailing conditions in society. The poem "Balqis" is a complete mirror of the poet's thoughts, ideas, and feelings towards his wife, and the character of Balqis plays a very prominent role in this poem. The research results indicate that Nizar Qabbani is among the renowned poets who has given women a lofty position in his poems, and in this poem, the central character of "Balqis" is the one whose spiritual, psychological, and physical beauties Nizar has highlighted, in pursuit of defending women. The poet, being aware of his emotions and feelings towards his wife, manages himself and indirectly introduces his inner motivation as resistance and vengeance for Balqis's blood and defense of the community of women, and declares his social empathy towards the people of his land. The dimension of self-awareness is one of the most widely used elements in this poem, and the poet, while being self-aware of his emotions and their effects, also has a complete understanding of Balqis's physiological and psychological state, the root of which must be sought in Nizar's sincere and genuine affection for his wife. This self-awareness has led to the refinement of the poet's feelings; therefore, Nizar has controlled his emotions in the best possible way. It is worth mentioning that Nizar, by placing Balqis at the center directly and the general character of women indirectly, and mentioning unpleasantities towards this segment of society, while inviting the audience to struggle and perseverance, arouses a sense of social empathy in them. By mentioning the injustice done to his wife, he makes the audience aware of the prevailing conditions in their society, creates social awareness, and with this method, he encourages resistance. The political and social conditions ruling the poet's society, Nizar's inner and honest love and affection towards Balqis, marginalization of women's personality, igniting the sense of stability of women and restoring their destroyed rights is the main and central factor of Nizar's motivation to compose Balqis's ode. The self-awareness dimension of Daniel Golman's emotional intelligence towards Balqis has enabled the poet to convey the concepts related to women in general and Balqis in detail as best and as quickly as possible, and since then the poet has been able to control his inner feelings and by creating a sense of empathy social to control his inner feelings

Consequence

The aim of the current research is to analyze the different aspects of Golman's emotional intelligence in order to present a correct understanding of this poem to the audience. Then, the motive of writing this one is examined from the perspective of the social and political conditions of the poet's society, and from the passage of it, how to invite people to persevere to defend women and change the attitude towards them is also examined. In Balqis poem, Nizar focuses on the beloved, expressing his unforgettable features and beauty, the pure and rooted love he has for his wife, and then by expressing the injustice that happened to Balqis, he made the audience aware of the circumstances. It creates awareness in the society and sometimes directly and sometimes invisibly arouses the sense of empathy and struggle in them. This research is not in line with the previous researches, and in the previous researches, Balqis ode has been investigated more linguistically and in terms of rhetorical and musical aspects, although sometimes the content of this ode has also been paid attention to; While the present article has explored this ode from a psychological perspective and examined the issue of self-awareness, the inner motivation of the poet, the management of feelings and emotions, and how to create a psychological connection between the creator of the work and the readers.

References

In Arabic

- Al-Khader, Othman Hammoud (2002), *Emotional Intelligence, Is it a New Concept?*, Journal of Psychological Studies, Egyptian Association of Psychologists, 12: 41-5.
- Qabbani, Nizar (1982), *the collection of Bilqis's poem*, first edition. Beirut, Nizar Qabbani Publications.
- Mujahideen, Faiza, A. Dr. Bin Omar, Muhammad (2018), "Women in Nizar Qabbani's Poetry and Bilqis' Poem as a Model," Al-Badr Magazine, Volume 10, Issue 9, Bashir University.
- Al-Kurdi, Samira Bint Abdullah, (2009), "Depression and emotional intelligence among a sample of female Internet addicts, a descriptive study," *Journal of Psychological Studies*, Egyptian Psychiatric Association, 19: 121-166.

In Persian

- Aqayar, Sirous, Sharifi Daramadi, Parviz (2007); *Hosh Hijjani Sazmani*, Isfahan: Sepahan.
- Ivor Armstrong, Richards (2016); *Principles of literary criticism*, translated by: Saeed Hamidian, Tehran: Scientific and Cultural Publications.

- Babai Zakleki, Mohammad Ali and Momeni, Nona (2016), "*Research on Managers' Emotional Intelligence and Organizational Climate*", *Iranian Management Sciences Quarterly*, Volume 1, Number 2: 35-62.
- Jalali, Seyyed Ahmed (2008), "*Emotional Intelligence*", *Quarterly Journal of Education and Training*, No. 69, 89-130.
- Khosravi, Kobra and Hossein CheraghiVash and Masoumeh Naderi. (2013). "Summoning the Religious Characters in Nizar Qabbani's Poetry". *Lisani Mubin*. Volume 3. Issue 7. Pp 139-163.
- Asgari Mehbobeh, Shatmi, Ali and Allameh, Seyed Mohsen (2012), "*Talent management strategy and its relationship with emotional intelligence of employees*", *Management Studies Quarterly (Improvement and Transformation)*, Volume 22, Number 70, 47-75.
- Qabbani, Nizar (2004), *until I turn green from love*, Translation: Musa Aswar, Tehran: Sokhn.
- _____ (2013), *Balqis and other romances*, translated by Musa Bidej, Tehran: 3rd.
- Ghahari, Shahrabano (2019), *Emotional Intelligence*, Tehran, Armansa.
- Carter, Philip (2013), *measure your emotional intelligence*, translated by: Mahmoud Amirinia, Tehran: Araste.
- Golman, Daniel (2010), *emotional intelligence: emotional self-awareness, self-control, empathy and helping others*, translated by Nasrin Parsa, Tehran: Rushd.
- Lois, Tyson (1950), *Theories of Contemporary Literary Criticism*, translated by: Maziar Hosseinzadeh, Fatemeh Hosseini, editor: Hossein Payandeh, Tehran: Negah Imroz.
- Mahdavi, MohammadJavad and Robabe YazdanNezhad. (2013). "Nizar Qabani is more than Women's Poet, Studying the Political Poems of Nizar Qabani". *Lisani Mubin*. Volume 3. Issue 8. Pp 237-250.
- Mirdrikoundi, Rahim (2018), "Analytical comparison of religious reason and cognitive intelligence", *Marafet*, No. 163, pp. 35-52.
- Henry Massen, Pavel (2004), *Child's growth and personality*, 6th edition, translated by Mahshid Yasai, Tehran: Ghazal

واکاوی هوش عاطفی در قصیده «بلقیس» نزار قبانی بر اساس مدل دانیل گلمن

مریم بخشی^۱، قادر احمدی^۲

^۱استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

^۲دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

اطلاعات

چکیده

مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

دریافت:

۱۴۰۲/۱۱/۱۰

پذیرش:

۱۴۰۳/۰۶/۱۰

هوش عاطفی و پرداختن به آن، یکی از محوری‌ترین و درعین‌حال پیچیده‌ترین روش رسیدن به عمق معانی در نوشتار ادبی است. دانیل گلمن روان‌شناس معاصر آمریکایی، از جمله صاحب‌نظرانی است که دیدگاهی دقیق و جامع نسبت به هوش عاطفی دارد؛ با رویکرد وی می‌توان به شناخت کاملی از خلق یک نوشتار ادبی از جهت روان‌شناسانه دست‌یافت، به‌طوری‌که منجر به درک صحیح معنای نهفته در یک متن می‌شود. در نظریه وی، هوش عاطفی دارای چهار مؤلفه خودآگاهی، خودکنترلی، هوشیاری اجتماعی یا توانایی‌های همدلی و خودداندگی است. در نوشتار حاضر با روش توصیفی - تحلیلی و با رویکردی روان‌شناسانه به واکاوی ابعاد هوش عاطفی دانیل گلمن در این قصیده پرداخته شده، تا توأم با دریافت معانی ثانویه، به درکی درست از روحيات شاعر نسبت به معشوق دست‌یابد. قصیده «بلقیس»، آینه تمام‌نمای اندیشه‌ها، افکار و احساسات شاعر نسبت به همسرش است و شخصیت بلقیس در این سروده نقش بسیار برجسته‌ای ایفا می‌کند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که شاعر با آگاهی از عواطف و احساسات خود به همسرش، خود را مدیریت کرده و به‌صورت غیرمستقیم، انگیزه درونی‌اش را مقاومت و انتقام خون بلقیس و دفاع از جامعه زنان معرفی می‌کند و حس همدلی اجتماعی خود را نسبت به مردمان سرزمینش اعلام می‌دارد. بعد خودآگاهی یکی از عناصر پرکاربرد به‌کارگرفته‌شده در این شعر بوده و شاعر ضمن خودآگاهی از عواطف خود و تأثیرات آن‌ها، نسبت به حالت فیزیولوژیکی و روانی بلقیس نیز شناخت کامل دارد. شایان ذکر است که نزار با در مرکزیت قرار دادن بلقیس به‌صورت مستقیم و شخصیت کلی زنان به‌صورت غیرمستقیم و ذکر نام‌لایمات نسبت به این قشر از جامعه، ضمن دعوت مخاطبان به مبارزه حس همدلی اجتماعی را در آن‌ها برمی‌انگیزاند.

کلمات کلیدی: نقد روانشناسی، هوش عاطفی، دانیل گلمن، نزار قبانی، قصیده بلقیس.

استناد: بخشی، مریم؛ احمدی، قادر. (۱۴۰۴). واکاوی هوش عاطفی در قصیده «بلقیس» نزار قبانی بر اساس مدل

دانیل گلمن، سال هفدهم، دوره جدید، شماره پنجاه و نهم، بهار ۱۴۰۴: ۵۱-۲۸.

DOI : 10.30479/LM.2024.19898.3683

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) حق مؤلف © نویسندگان.

*Corresponding Author: Maryam Bakhshi

Address: Assistant Professor of Arabic Language and Literature, Azerbaijan Shahid Madani University Azerbaijan Shahid Madani University, Azerbaijan, Iran

E-mail: m.bakhshi8@gmail.com

۱. مقدمه

ادبیات به طور عام و شعر به طور خاص، آیینۀ تمام‌نمای افکار یک ادیب است و شعر در گسترۀ ادبیات، قلمرو وسیعی را دربرمی‌گیرد و با دانش‌های متعددی از جمله روان‌شناسی در ارتباط است؛ به نحوی که برای دریافت پیام و مفهوم اصلی یک نوشتار ادبی، ناگزیر باید به علوم دیگر به‌ویژه روان‌شناسی رجوع کرد. شاعر اندیشه و احساس خود را در ورای واژه‌های متعدد بیان می‌کند و خواننده آگاه، با دریافت معانی، به افکار درونی شاعر دست‌یافته و با کنکاش ذهنیت شاعر و توجه او به انتخاب واژه‌ها، لایه‌های پنهانی سروده را کشف می‌کند. بالطبع کارکردهای روان‌شناسانه در این زمینه یاری‌گر شاعر هستند.

در مورد اصطلاح هوش عاطفی، تعاریف و نظرات مختلفی ارائه شده‌است. هوش هیجانی توانایی شناسایی احساس‌ها و عواطف خود و دیگران است تا بتوانیم با به‌کارگیری آن‌ها در محیط کار، ارتباط اثرگذاری با دیگران داشته‌باشیم (آقایار و شریفی، ۱۳۸۶هـ.ش، ص ۶). دانیل گلن در زمینۀ هوش عاطفی، چهار مؤلفه را مطرح کرده‌است که عبارتند از: خودآگاهی، خودمدیریتی، هوشیاری اجتماعی و خودانگیزی. به نظر گلن، «هوش عاطفی یا هیجانی، هم شامل عناصر درونی است، هم شامل عناصر بیرونی. عناصر درونی شامل میزان خودآگاهی، خودانگاره، احساس استقلال و ظرفیت، خودشکوفایی و قاطعیت است. عناصر بیرونی شامل روابط بین‌فردی، سهولت در همدلی و احساس مسئولیت است» (گلن، ۱۳۸۹هـ.ش، ص ۱۲۱).

نزار قبانی عاشقانه‌سرای دوران معاصر در احیای حقوق مغفول مانده زن، گام بزرگی برداشته و ارزش واقعی او را به جامعه یادآور می‌شود و از آنجایی که زن، به‌عنوان محوری‌ترین عنصر اشعار نزار قبانی همواره در مرکز سروده‌هایش جلوه‌نمایی کرده و نقش کلیدی دارد، به او لقب شاعر مدافع زن داده‌اند. بلقیس همسر نزار، از جمله زنانی است که مانند دیگر زنان عرب، مورد ظلم و ستم قرار گرفته‌است. «عشق و علاقه شدید نزار به همسرش، منجر به بروز احساسات شاعر شده تا جایی که شرایط موجود جامعه را نادیده انگاشته و نام یکی از قصیده‌هایش را بلقیس اختیار می‌کند» (فایزۀ، ۲۰۱۸م، ص ۲). نزار که مانند دیگر شاعران، نظاره‌گر تبعیض و ظلم نسبت به زنان سرزمینش بوده، همواره در پی احیای حقوق آنان است و ندای مقاومت در برابر ظلم را سر می‌دهد که از لایه‌های پنهانی اشعارش می‌توان به این نکته دست یافت؛ لذا در قصیده بلقیس به ترسیم ستمی می‌پردازد که در حق همسرش شده و او را بی‌دلیل ترور کرده‌اند. او در این سروده، ضمن بیان عشق پاکش، انگیزه درونی و اصلی خود را حس مقاومت معرفی می‌کند که انتقام خون بلقیس، سر منشأ آن است.

بررسی روان‌شناسانه و عاطفی اشعار، از موضوعاتی است که از اهمیت خاصی برخوردار است؛ زیرا نوشتار ادبی از دیرباز با علم روان‌شناسی پیوند خورده‌است. واکاوی هوش عاطفی، علاوه بر شناخت بهتر ویژگی‌های شخصیت شاعر، به دریافت پیام اصلی منطبق با عاطفۀ شاعر کمک شایانی می‌کند. حضور

واقعی بلقیس و توجه به ویژگی‌های فیزیولوژیکی، روحی و روانی او به‌عنوان همسری پاک و زیبا در تمام قصیده‌اش جلوه‌گر است، به‌طوری‌که نزار تمام خود را در وجود او می‌بیند و نبود وی موضوعی غیرقابل تحمل برای اوست. در این قصیده، ستایش بلقیس وارد قلمروی تازه شده و با قلب و روان شاعر پیوند برقرار می‌کند. بر این اساس بررسی این سروده از منظر عاطفه درخور توجه است. نظریه هوش عاطفی دانیل گلن می‌تواند بستر مناسبی برای کاوش عاطفی شاعر در این قصیده باشد.

پژوهش حاضر با تکیه بر روش توصیفی - تحلیلی و براساس رویکرد روان‌شناسانه هوش عاطفی دانیل گلن انجام گرفته‌است. در پژوهش حاضر، به واکاوی ابعاد مختلف این قصیده با توجه به هوش عاطفی گلن پرداخته می‌شود تا دریافتی صحیح از این سروده به مخاطبان ارائه شود. سپس انگیزه سرودن این قصیده از منظر شرایط اجتماعی و سیاسی جامعه شاعر بررسی شده و از گذر آن، چگونگی دعوت مردم به استقامت برای دفاع از قشر زنان و تغییر نگرش نسبت به آنان بررسی می‌شود. از مطالب ارائه‌شده، سؤالات زیر مطرح می‌شود: هوش هیجانی در قصیده بلقیس براساس نظریه دانیل گلن چگونه توصیف و تحلیل می‌شود؟ کدام بُعد از نظریه گلن در باب هوش عاطفی در قصیده بلقیس بسامد دارد؟ در این قصیده، نزار با تأکید بر چه مسائلی، حس همدلی، مبارزه و مقاومت را در مخاطبان برای دفاع از شخصیت زنان در جامعه شعله‌ور می‌کند؟

پژوهش حاضر در پی آن است که نشان دهد با توجه به مسئله هوش عاطفی، رابطه‌ای ناگسستنی میان زبان و تفکر حاکم بر شعر و شرایط سیاسی - اجتماعی شاعر وجود دارد. نزار قبانی با توجه به شرایط سیاسی حاکم بر شخصیت زنان و ناعدالتی موجود در مورد آنان، در این قصیده علاوه بر بیان مفهوم اصلی بیداری زنان و زنده کردن حقوق آنان، اطلاعاتی را در مورد ذهنیات، عقاید، عواطف و روحیات خود نسبت به همسرش در اختیار گفته‌خوانان قرار می‌دهد. به همین منظور، برای درک بهتر عاطفه و هیجان شاعر، باید گریزی به نظریه‌های مختلف در زمینه هوش زد. نظریه هوش عاطفی دانیل گلن به جهت جامعیت و شمول بر نظریه‌های پیشین می‌تواند بستری مناسب برای بررسی هوش عاطفی در قصیده بلقیس باشد.

۱-۱. پیشینه پژوهش

تاکنون در زمینه کاربردی روان‌شناسانه گلن پیرامون سروده‌های نزار قبانی، تحقیقی صورت نگرفته است. در زمینه‌های مرتبط، به برخی از مقالات اشاره می‌شود:

- محمدجواد مهدوی و ربابه یزدان‌نژاد در مقاله «نزار قبانی، تنها «شاعر زن» نیست (۱۳۹۱هـ.ش)»، به این نتیجه دست یافته‌اند که قبانی علاوه بر اشعار عاشقانه، مانند دیگر شاعران به موضوعات سیاسی، اجتماعی، وطنیات و مسائل قومی نگاهی داشته و می‌توان اشعار وطنی را در شعر او مشاهده کرد.

- کبری خسروی و دیگران در مقاله‌ای به نام *فراخوانی شخصیت‌های دینی در شعر نزار قبانی* (۱۳۹۱ هـ.ش)، به این بحث اشاره داشته‌اند که نزار برای بیان امید به آینده، آزادی، ایجاد شور انقلابی، برانگیختن حس نوع‌دوستی، بیان رنج انسان معاصر و... از شخصیت‌های دینی مانند: حضرت محمد(ص)، حضرت مسیح(ع)، امام حسین(ع) و... بهره برده است.

- جمال طالبی در مقاله *الایقاع الصوتی فی قصیده بلقیس لنزار قبانی* (۱۳۹۴ هـ.ش) به این نتیجه رسیده است که موسیقی خاصی در این قصیده به چشم می‌خورد و نمی‌توان نام وزن خاصی بر آن نهاد و وجود قافیه‌های فراوان، غنای حروف، تکرار کلمات و همنشینی الفاظ به شیوه‌ای هنرمندانه کنار هم موسیقی صوتی این قصیده را غنا بخشیده است.

- جمال طالبی قره‌قشلاقی در مقاله *تحلیل آوایی و معناشناسی قصیده بلقیس «نزار قبانی»* (پژوهشی در باب نقد آوایی) (۱۳۹۵ هـ.ش)، با بررسی و تحلیل موسیقایی، به این نتیجه رسیده است که هرچند قصیده دارای تنوع قافیه و تنوع موسیقایی است، ولی شاعر با وجود این تنوع توانسته است در هماهنگی بین الفاظ و هدفش یعنی رثا است، موفق باشد.

- مجاهدی، فائزه و همکاران در مقاله *المراه فی شعر نزار قبانی قصیده بلقیس أنموذجا* (۲۰۱۸ م)، قصیده را از لحاظ محتوایی مورد بررسی قرار داده‌اند و نتایج گویای آن است که نزار تنها شاعر مدافع زن نبوده بلکه در اثنای قصیده بین بلقیس و وطن ارتباط ایجاد کرده است و وطن را به مثابه گذرگاهی برای رسیدن به شخصیت محوری داستان معرفی می‌کند.

- وجیهه گلین‌مقدم و دیگران در مقاله *نشانه‌شناسی قصیده بلقیس نزار قبانی براساس نظریه خوانش اکتشافی و پس‌کنشانه مایکل ریفاتر* (۱۳۹۸ هـ.ش)، به این نتیجه دست یافته‌اند که خوانش اکتشافی قصیده، نشان می‌دهد که شاعر با کشته شدن بلقیس، سعی در پرداختن به رثای محبوب دارد و خوانش پس‌کنشانه نشانگر دو انباشت است که یکی محبوب و دیگری امت عربی و هویت عربی است.

- محمدحسین میری و همکاران در مقاله *بررسی قرآنی هوش هیجانی براساس دیدگاه دانیل گلن* (۱۴۰۰ هـ.ش)، به این نتیجه رسیده‌اند که نگاه قرآن در بیان مؤلفه‌های سعادت دنیوی، اخروی، فردی و اجتماعی توأمان است، درحالی‌که گلن نگاهی فردگرایانه دارد و از نظر او انسان فردی دنیوی و لذت‌مدار است.

تفاوت پژوهش حاضر با تحقیق‌های پیشین در این است که در مطالعات قبلی، قصیده بلقیس بیشتر از حیث زبان‌شناسانه و در ابعاد بلاغی و موسیقایی مورد بررسی قرار گرفته و کم‌تر به محتوای این قصیده نیز توجه شده است؛ ولی مقاله حاضر این قصیده را از بُعد روان‌شناسانه مورد بررسی قرار داده و موضوع

خودآگاهی، انگیزه درونی شاعر، مدیریت احساس و عاطفه و چگونگی ایجاد ارتباط روانی بین خالق اثر و گفته‌خوانان را بررسی کرده است.

۲. بحث و بررسی

۲-۱. هوش عاطفی

هوش هیجانی یا هوش عاطفی، توانایی فرد را در آگاهی او از احساسات خود و دیگران و مدیریت این هیجان‌ها نشان می‌دهد و دو بُعد اصلی را دربر می‌گیرد: اول درک کردن اهداف، آرزوها و خواسته‌های خود و آگاهی نسبت به واکنش‌های رفتاری و شناختی به آنها؛ دوم درک منافع و خواسته‌های دیگران و مدیریت آن‌ها (کارتر، ۱۳۹۳ ه.ش، ص ۵). هوش به‌طور کلی عبارت است از توانایی درک روابط بین پدیده‌ها. هرچند ممکن است مفهوم هوش نزد متخصصان علم روانشناسی معانی متفاوتی داشته باشد، با این حال در بحث از هوش، بلافاصله نوعی توانایی ذهنی تداعی می‌شود. هوش به معنی درک سریع، درک خوب و توانایی حل مسائل و درک سریع مفاهیم است (میردربیکوندی، ۱۳۹۰ ه.ش، ص ۹۷). با انتشار کتاب *هوش عاطفی گلمن*، این اصطلاح به گونه‌ای گسترده و به صورت بخشی از زبان روزمره درآمد. «هوش عاطفی نوع دیگری از هوش است؛ این هوش مشتمل بر شناخت احساسات خویش و استفاده از آن برای اتخاذ تصمیم‌های مناسب در زندگی است. توانایی اداره مطلوب خلق و خوی و وضع روانی و کنترل تنش‌هاست. عاملی است که به هنگام شکست ناشی از دست‌نیافتن به اهداف، در شخص ایجاد انگیزه و امید می‌کند. هم‌حسی یعنی آگاهی از احساسات افراد پیرامون شماست. مهارت اجتماعی یعنی خوب تکرار کردن با مردم و کنترل هیجان‌های خویش در ارتباط با دیگران و توانایی تشویق و هدایت آنان است» (جلالی، ۱۳۸۱ ه.ش، ص ۹۲).

۲-۲. مؤلفه‌های هوش عاطفی از دیدگاه دانیل گلمن

طبق دیدگاه گلمن، هوش عاطفی «مهارتی است که دارنده آن می‌تواند از طریق خودآگاهی، روحیات خود را کنترل کند، از طریق خودمدیریتی آن را بهبود بخشد، از طریق همدلی، تأثیر آن‌ها را درک کند و از طریق مدیریت روابط به شیوه‌ای رفتار کند که روحیه خود و دیگران را بالا ببرد» (عسگری و همکاران، ۱۳۹۲ ه.ش، ص ۵۴). بهره هوشی در بهترین حالت خود، تنها عامل بیست درصد از موفقیت‌های زندگی است و هشتاد درصد موفقیت‌ها به عوامل دیگر وابسته است و سرنوشت افراد در بسیاری از موارد در گرو مهارت‌هایی است که هوش عاطفی را تشکیل می‌دهد (جلالی، ۱۳۸۱ ه.ش، ص ۹۳). همچنین هوش هیجانی شامل ظرفیت فرد برای قبول واقعیات، انعطاف‌پذیری، توانایی حل مشکلات هیجانی، توانایی مقابله با استرس و تکانه-هاست. این مؤلفه‌ها عبارتند از: خودآگاهی، خودکنترلی یا مدیریت خود، هوشیاری اجتماعی یا توانایی‌های

همدلی (آگاهی اجتماعی و مدیریت روابط با دیگران)، مهارت‌های اجتماعی و خودانگیزی (گلمن، ۱۳۹۸ هـ.ش، ص ۱۲۱).

۳. هوش عاطفی در قصیده بلقیس

لفظ عاطفه در اصطلاح، معادل آن رویدادهای ذهنی است که همراه با نمودهایی از هیجان غیرعادی از قبیل: گریستن، فریاد زدن، سرخ شدن، لرزیدن و غیره است (آیور آرمسترانگ، ۱۳۹۵ هـ.ش، ص ۸۳). از آنجایی که قصیده بلقیس، سرشار از عاطفه و احساس است و نزار این قصیده را متناسب با فضای آکنده از ظلم و بی‌عدالتی نسبت به زنان در جامعه خویش سروده و احساس، عاطفه و اندیشه درونی خویش را نسبت به بلقیس، بیان نموده و در لابه‌لای سروده‌اش ضمن ابراز آگاهی خود نسبت به روحیات همسرش، انگیزه درونی‌اش را از این قصیده، احیای حق پایمال‌شده بلقیس و کل زنان عرب معرفی می‌کند، می‌توان بهترین نمودهای هوش عاطفی را در آن جست.

۳-۱. خودآگاهی

یکی از مهارت‌های اساسی برای هوش عاطفی، خودآگاهی است که اساس سایر مهارت‌هاست. انسان با شناخت صحیح از خود، در بسیاری از مواقع بحرانی، قادر به کنترل هیجانات خود و در نتیجه تصمیم‌گیری‌های صحیح و منطقی است. «خودآگاهی به معنای آگاهی و شناخت از خود است. منظور از آگاهی و شناخت نسبت به ویژگی‌های جسمانی، احساسات، باورها، افکار، رفتار، نقاط ضعف و قوت خود است» (قهرای، ۱۳۹۹ هـ.ش، ص ۱۵). گلمن معتقد است که خودآگاهی در مرحله اول باعث می‌شود تا فرد بر روان خویشتن فائق گردد، رفتار خود را برای خود تصویرسازی کرده و چگونگی روبه‌رو شدن با هر موضوع جزئی یا کلی را در خود کشف نماید و در مرحله بعد موجب افزایش بازدهی قدرت تحلیل فرد شده و از این طریق فرد می‌تواند به جنبه‌های مثبت و منفی شخصیت خود دست یابد و در نهایت بتواند راهی برای غلبه بر رفتارهای خود پیدا کند (همان، ص ۳۷).

۳-۱-۱. آگاهی از روحیات خود

بعد از مادر، بلقیس پایه‌گذار عشق و یکی از سمبل‌های محبت در سروده‌های نزار است. قصیده بلقیس اطلاعات زیادی در مورد شاعر، معشوق و وضعیت حاکم بر محیط زندگی شاعر به خواننده می‌دهد. یکی از مهارت‌های بنیادی نزار، موضوع خودآگاهی است. وی با توجه به شناختی که از خویشتن دارد، توانسته بر احساسات خود فائق آمده و به نحوی زیبا آن را تصویرسازی کند. در زیر به نمونه‌ای از آن اشاره می‌کنیم:

«بَلْقَيْسُ .. / كَيْفَ تَرَكْتِنَا فِي الرِّيحِ .. / نَرْجِفُ مِثْلَ أَوْراقِ الشَّجَرِ / وَ تَرَكْتِنَا .. نَحْنُ الثَّلَاثَةُ ضَائِعِينَ / كَرِيشَةٍ تَحْتَ المَطَرِ / أَتُرَاكَ مَا فَكَّرْتَ بِي؟ / وَأَنَا الَّذِي يَحْتَاجُ حُبَّكَ» (قبانی، ۱۹۸۲م، ص ۳۰).

طبق نظریه گلמן، شاعر با شناخت کافی از احساسات و عواطف خویش، مخاطب را نسبت به وضعیت دردناک خود و خانواده‌اش، بعد از مرگ بلقیس آگاه کرده و عشق بی‌پایان خود را به همسرش بیان می‌کند. احساس عجز و ناتوانی و غم و اندوه شاعر در برابر اوضاع آسف بار، بعد از مرگ بلقیس شکل گرفته و او این احساسات را با کلمات «الريح، أوراق الشجر، ضائعین و کریشه تحت المطر» که بار معنایی عاطفی دارند، به زیبایی جلوه‌گر ساخته و شرایط زندگی خود را بعد از فوت همسر با تشبیهاتی زیبا تصویرسازی می‌کند. شاعر مقصود خود را با افعالی چون: «ترکتنا، نرجف و یحتاج» بیان می‌کند تا به خوبی حقیقت سرگردانی‌اش را بعد از مرگ بلقیس نشان دهد. آنچه از این بخش قصیده فهمیده می‌شود این است که رفتار بیرونی شاعر و فرزندانش با توجه به حادثه مرگ بلقیس شکل گرفته است و شاعر صادقانه به ترسیم فضای حاکم بر زندگی‌اش پرداخته است. شاعر خود را شخصیتی همواره نیازمند به عشق معشوق معرفی می‌کند و این نشان از آگاهی از روان است. گویی تمام توان و قدرت شاعر به تحلیل رفته و یارای سازگاری با شرایط جدید را ندارد و نسبت به ناتوانی خود در نبود معشوق واقف و آگاه است.

در جایی دیگر شاعر چنین می‌سراید:

«عَلَّمَنِي حُبُّكَ .. / كَيْفَ أُحِبُّكَ فِي كُلِّ الْأَشْيَاءِ / فِي الْجَوِّ المَاطِرِ ... فِي الْأَنْوَاءِ» (قبانی، ۱۳۸۴هـ.ش، ص ۱۱۱).

نزار با واژه‌های «باد و باران»، حقیقت ظلم و ستم را در جامعه استبدادزده آشکار کرده سپس عشق و شخصیت روانی خود را ترسیم می‌نماید تا مخاطبان را نسبت به وضعیت سیاسی و اجتماعی جامعه آگاه کند. دوست داشتن معشوق در هر حالتی نشان‌گر این است که وی توانسته بر عشق خود پایدار بماند و شرایط سخت جامعه بر عشق او تأثیر نگذاشته است. این خودآگاهی ارتباط مستقیم با توانمندی عقلانی شاعر دارد.

نزار لحظه‌ای را بدون یاد معشوق سپری نمی‌کند:

«كُلُّ السَّاعَاتِ الثَّمِينَةِ / الَّتِي اقْتَنَيْتُهَا قَبْلَ أَنْ أُحِبُّكَ / تَوَقَّفَتْ عَنِ العَمَلِ / وَ لَمْ يَبْقَ فِي يَدِي / إِلَّا سَاعَةٌ حُبُّكَ» (قبانی، ۱۳۹۳هـ.ش، ص ۱۲۱).

شاعر دوست داشتن معشوق را بر همه چیز برتری می‌دهد و محبت او را چون ساعتی می‌بیند که همیشه همراهش است. نزار آگاهی خود را از تأثیری که عشق بلقیس بر وجود او نهاده ابراز می‌کند. در ورای معنای ظاهری این بیت، معنایی ثانویه نهفته است و آن خودآگاهی شاعر نسبت به حالت روحی و روانی خود است، به این بیان که او با عاطفه‌ای صادقانه و پاک، به شرح وضعیت روحی خود پرداخته و مخاطبان خویش را از عشق جاویدان و ریشه‌دار بلقیس در درون خویش آگاه می‌سازد. استفاده از تشبیه

بدیع عشق به ساعت بر غنای شعر افزوده و زیبایی آن را دوچندان می‌کند؛ زیرا ساعت نمایانگر گذر لحظه‌های ارزشمند نزار است که ثانی‌های بدون یاد معشوق نمی‌گذرانند.

در این بخش از قصیده:

«قَتْلُكَ يَا بَلْقِيسُ.. / أَيَّةُ أُمَّةٍ عَرَبِيَّةٍ.. / تَلِكِ الَّتِي تَغْتَالُ أَصْوَاتَ الْبَلَابِلِ / أَيْنَ السَّمَوَاتِ؟ / وَ الْمُهْلَهْلِ؟ / فَبِقَابِلٍ أَكَلْتُ قَبَائِلُ... / قَسَمًا بِعَيْنِكَ اللَّتَيْنِ إِلَيْهِمَا.. / تَأْوِي مَلَائِينَ الْكَوَاكِبِ / سَأَقُولُ يَا قَمْرِي! عَنِ الْعَرَبِ الْعَجَانِبِ» (قبانی، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۱۳۸-۱۳۹).

عواطف شاعر پس از ترور بلقیس به اوج می‌رسد و آگاهانه ندای مقاومت سر می‌دهد و با مخاطب قرار دادن بلقیس، او را شخصیتی زنده در اذهان معرفی می‌کند. او با بیان شخصیت‌های تاریخی سرزمینش چون «مهلهل و سموأل» سعی در تداعی وقایع پیشین و اصلاح سرزمین خویش دارد. شاعر در این بخش گفته‌خوانان خویش را از ظلمی که سران عرب در حق همسرش مرتکب شدند، آگاه می‌سازد و با توصیف آن و دعوت به مقاومت، احساس نفرتش را از حکومت ظالم زمان ابراز می‌دارد.

۲-۱-۳. آگاهی از معشوق

شاعر موضوع آگاهی را فقط در شخص خود محدود نمی‌کند و دایره آن را گسترش می‌دهد. او آگاهی خود را از روحیات بلقیس چنان هنرمندانه بیان می‌کند که گویی با معشوقه‌اش، یک روح در دو جسم هستند. از لابه‌لای این قصیده به‌وضوح می‌توان این حقیقت را دریافت. وی در توصیف همسرش از بُعد جسمانی چنین می‌سراید:

«بَلْقِيسُ.. / أَبْتَهَا الصَّدِيقَةَ.. وَ الرِّقِيقَةَ.. / وَ الرِّقِيقَةَ مِثْلَ زَهْرَةِ أَفْحَوَانَ.. / صَاقَتْ بِنَا بِيْرُوتُ.. / صَاقَ الْبَحْرُ.. / صَاقَ بِنَا الْمَكَانُ.. / بَلْقِيسُ.. مَا أَنْتِ الَّتِي تَتَكَرَّرِينَ.. / فَمَا لِبَلْقِيسَ إِثْنَانُ...» (قبانی، ۱۹۸۲ م، ص ۳۲).

نزار، آگاهی خویش را از زخمی که با رفتن بلقیس بر دلش نهادینه شده، بیان می‌کند. او خود را در مکانی وسیع، در تنگنای بحبوحه‌ای بی‌پایان تصور می‌کند و همه این‌ها، گویای آگاهی وی از خود و احساسات برانگیخته از آن است. قبانی با به کارگیری تشبیهات بدیع، تصویر شاعرانه‌ای خلق کرده که بر زیبایی شعرش افزوده است. همچنین واژه‌هایی چون: «الرِّقِيقَةَ، زَهْرَةَ وَ الْبَحْرُ» صحنه‌ای طبیعی برای مخاطب ترسیم می‌کند. در این قسمت از قصیده، موضوع آگاهی نسبت به ویژگی‌های جسمانی معشوق به‌وضوح نمایان است و در ادامه، شاعر آگاهی خود را نسبت به حالت روانی‌اش و سرگردانی بعد از فقدان معشوق به‌صورتی هنرمندانه اظهار می‌دارد و با این جملات کوتاه، مخاطب را با غم خویش سهیم می‌کند. در دیدگاه او عشق بلقیس تکرارشدنی نیست.

«يا الَّتِي قَامَتْهَا أَعْلَىٰ مِنْ قَامَةِ الْأَشْرَعَةِ / وَفَضَاءَ عَيْنَيْهَا... أَوْسَعُ مِنْ فِضَاءِ الْحَرِيَّةِ / أَنْتِ أَجْمَلُ مِنْ كُلِّ الْكُتُبِ الَّتِي كَتَبْتَهَا وَالكُتُبِ الَّتِي أَفَكَّرُ بِكِتَابَتِهَا / وَمِنَ الْقِصَائِدِ الَّتِي آتَتْ / وَالْقِصَائِدِ الَّتِي سَوْفَ تَأْتِي» (قباني، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۳۰۵).

در این ابیات، شاعر معشوق خود را با پدیده‌هایی مقایسه می‌کند و با تشبیهاتی زیبا و بدیع مخاطب را نسبت به خصوصیات ظاهری، جسمی و روحی بلقیس آگاه می‌کند و به گونه‌ای او را فراتر از هر چیزی می‌داند که دیده و نوشته و خواهد نوشت. حتی نگاه او را وسیع‌تر از محدوده آزادی که حدودی ندارد، می‌بیند و زیباتر از هر تصویری معرفی می‌کند. شاعر با بیان عبارت «فَضَاءَ عَيْنَيْهَا أَوْسَعُ مِنْ فِضَاءِ الْحَرِيَّةِ» ضمن اشاره به اوضاع اجتماعی و سیاسی نکبت‌بار سرزمینش اعلام می‌دارد که آزادی تا حدودی ناپود شده است و فضای چشمان معشوق وسیع‌تر از آن است.

در ادامه به صورت هنرمندانه و با صراحت به بیان نیکویی‌های شخصیت بلقیس پرداخته است:

«بَلْقِيسُ... / يَا عُصْفُورَتِي الْأَحْلَى.. / وَيَا أَيْقُونَتِي الْأَعْلَى / وَيَا دَمْعًا تَنَاطَرَتْ فَوْقَ خَدِّ الْمَجْدَلِيَّةِ / أَتَرَى ظَلْمَتُكَ إِذْ نَقَلْتُكَ / ذَاتَ يَوْمٍ.. مِنْ ضِغَافِ الْأَعْظَمِيَّةِ» (قباني، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۱۴۱-۱۴۰).

آگاهی شاعر از خصوصیات ظاهری و باطنی معشوق، ریشه در حبّ قلبی و صفای دل او دارد که همواره با بهترین واژه‌ها او را مورد خطاب قرار می‌دهد و این از موضوعات مهم در قصیده بلقیس است. شاعر گوهر وجودی خود را با شناخت و آگاهی نسبت به معشوق گره زده است و حسّ یگانگی بین خود و بلقیس ایجاد می‌کند و در این آگاهی، لطافت بلقیس را به گنجشک، زیبایی بی نظیرش را به تابلویی نیکو، ارزشمندی وی را به تندیس و شهرت و زبانزد بودنش را به قطره اشکی پخش شده تشبیه کرده است.

۲-۳. خود کنترلی یا مدیریت خود

تعادل هیجانی را خودکنترلی گویند و گاهی خودکنترلی به معنای کنترل احساس‌ها و عواطف دانسته می‌شود. خودکنترلی یک قابلیت اساسی است و در کنترل عواطف و رفتارهای هیجانی نقش به‌سزایی دارد. چنانچه دایان تیس معتقد است: «یکی از راه‌های شکست افسردگی و اضطراب، تغییر نگاه به عوامل ایجاد اضطراب و افسردگی، ارتباط با دیگران و تلاش برای حل مشکلات آنها است؛ زیرا در این صورت فرد مضطرب و افسرده از درون خود خارج شده و با احساسات و عواطف دیگران شریک می‌شود» (الکردی، ۲۰۰۹م، ص ۱۳۲). طبق نظریه گلمن، بروز برخی از احساسات درونی همچون: خشم، اضطراب و افسردگی بدترین حالت‌های روانی هستند که تسلط و کنترل آنها بسیار دشوار است. هر فرد باید این سه نوع احساس را به شیوه‌ای کاملاً منطقی و معقول کنترل نماید تا بتواند از عواطف خود در مسیر درست استفاده کند. وی معتقد است، بهترین و مؤثرترین روش برای دوری از خشم، گفت‌وگوی بیرونی و پرهیز از تک‌گویی است (گلمن، ۱۳۸۹ هـ.ش، ص ۱۲۵).

با بررسی قصیده بلقیس، می‌توان دریافت نزار قبانی ضمن بیان عشق و احساس درونی و ریشه‌دار خویش به همسرش، حسّ وظیفه‌شناسی خود را نسبت به انتقام‌جویی و مقاومت در برابر دشمنان ابراز داشته است و آن را دغدغه اصلی خود برمی‌شمارد. او با وجود ناراحتی، دست به ابداع و نوآوری زده و آگاهانه عنصر گفتگو را برمی‌گزیند و سعی بر کنترل و مدیریت خود دارد. وی بلقیس را وارد گفت‌وگوی خیالی خود کرده و این نشانگر عشق جنون‌آمیز شاعر نسبت به معشوق است. او حتی بعد از مرگ بلقیس در عالم خیال هم با فکر او روزگار سپری می‌کند و واقعیت مرگ را بر وجودش امری ناممکن دانسته و همچون موجودی زنده با او گفت‌وگو می‌کند.

«بلقیس... / ولا أدري أنا... ماذا أقول؟ / هل تفرعينَ البابَ بعدَ دقائقٍ؟ / هل تخلعينَ المعطفَ السّئويَّ / هل تأتينَ باسمّةٍ.. / وناصرةً.. / ومُشرقةً كآزهار الحُقُول؟» (قبانی، ۱۹۸۲م، ص ۲۱-۲۲).

شاعر با اظهار این بیت به صورت آشکارا، مفهوم تسلط بر حسّ ناراحتی و نگرانی را بعد از مرگ همسرش نشان می‌دهد و با یادآوری خاطرات، علاوه بر مستحکم نمودن ریشه غم و اندوه در دلش، عواطف خویش را کنترل می‌کند و به مقابله با موضوع درد مرگ بلقیس می‌پردازد. او برای خودکنترلی، عنصر گفتگو را برمی‌گزیند. قبانی در این جریان، سؤالاتی از معشوق می‌پرسد که جواب‌هایش تسلی‌دهنده روح و روانش است. او با این یادآوری‌ها بر هیجانات خود فائق می‌آید و در این زمینه تا جایی پیش می‌رود که چهره و نحوه لباس پوشیدن معشوق را یادآور شده و خود را آرام و عواطف خویش را کنترل می‌کند. طبق نظر گلمن، یکی از مسائلی که باعث آرامش نسبی شاعر و خودکنترلی او می‌شود، بازگشت به گذشته است که موجبات دور ماندن از شرایط سخت حال است و آرامش را فراهم می‌نماید؛ از این رو گفت‌وگوی خیالی با معشوق، خود راهی برای کنترل خشم و ناراحتی خویشتن است.

در این بخش از قصیده، شاعر تسلط کاملی بر مدیریت هیجان خود و هدایت آن دارد:

«قسماً بعینیک اللّتين إلهما.. / تاوی ملایینُ الكواكبُ... / سأقولُ، یا قَمری.. / عن العَرَبِ العجائبُ / فَهَلِ البَطولَةُ كذَبَةُ عَرَبِيَّةٍ / أمِ مثلنا التاريخُ كاذبٌ» (قبانی، ۱۹۸۲م، ص ۷).

نزار همراه با بیان احساسات خود دست به کنترل آن‌ها می‌زند. او با عبارت «تاوی ملایینُ الكواكبُ» ضمن بهره‌مندی از عواطف، مفهوم مقاومت و پایداری در برابر شرایط نامساعد را می‌رساند. فعل «تاوی» مؤید این امر است و پناه بردن به چشمان معشوق، نمایانگر خودکنترلی است که شاعر به صورت بدیع به این امر اشاره می‌کند. او در این بخش از قصیده، روش بسیار خوبی را برمی‌گزیند تا روحیه زخمی خویش را بهبود ببخشد؛ زیرا سکوت نکردن در برابر شرایط ناسازگار اجتماعی حسّ مقاومت را در او پرورش می‌دهد. همچنین با بیان «سأقولُ، یا قَمری» عواطف خود را با خشم بروز نداده‌است؛ بلکه تلفیقی نو توأم

با عطف و نفرت ایجاد کرده و سعی در کنترل روحیاتش داشته و تلویحاً در پی هشدار به سران عرب است.

«أخذوك أَيُّهَا الحبيبةُ من يدي.. / أخذوا القصيدةَ من فمي.. / أخذوا الكتابَةَ.. والقراءةَ.. / والطفولةَ.. والأمانِي» (قبانی، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۱۵۱).

عشق و علاقه به بلقیس در روح و روان شاعر ریشه دوانده است، لذا پس از مرگ او، نزار گاهی خود را نابود شده، می‌انگارد و با ترکیب «أخذوا الكتابَةَ والقراءة» اشاره به اوج ناراحتی و نابودی خود می‌نماید. طبق نظر گلמן، با گریزی که به گفتگو با بلقیس در خیال خود زده و او را زنده می‌انگارد، راهی برای کنترل احساس ناراحتی خود یافته و دست به خودکنترلی می‌زند.

۳-۳. هوشیاری اجتماعی یا توانایی‌های همدلی

سومین مؤلفه‌ای که گلמן برای هوش هیجانی مطرح می‌کند، آگاهی اجتماعی است. مهارت اجتماعی عبارت است از مجموعه توانمندی‌هایی که موجب تقویت در زندگی اجتماعی فرد می‌شود. مهارت اجتماعی یعنی اینکه با دیگران رابطه صمیمی ایجاد کنیم تا بتوانیم آن‌ها را به سمتی که میل داریم سوق دهیم (گلמן، ۱۳۹۸ هـ.ش، ص ۱۶۵). اولین زیرمجموعه آگاهی از محیط اجتماعی، همدلی اولیه است. منظور از همدلی اولیه این است که ما از طریق ارتباط‌های غیرکلامی و با بررسی حالات چهره افراد، به حسی که درون آن‌هاست، پی ببریم (همان).

مهم‌ترین موضوعی که در این قصیده، حس همدلی اجتماعی شاعر را به نمایش گذاشته، توجه به مرگ همسرش بلقیس است. «رابطه ما با مرگ، خواه در کودکی از آن دچار ضایعه روحی شده باشیم و خواه نشده باشیم، یکی از سامان‌دهندگان اصلی تجربه روانی ما است» (تایسن، ۱۳۹۵ هـ.ش، ص ۵۴). قبانی در این قصیده توانسته با بیان کشته شدن بلقیس، گریزی به موضوع ناعدالتی نسبت به زنان و ظلمی که در حق آنان روا شده است، بزند. شاعر، حس نفرت خویش را به تصویر کشیده است. از آنجایی که شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه عرب به گونه‌ای است که زنان در آن ارج و منزلتی ندارند، لذا نزار برای بیان این مفاهیم، حس همدردی دیگران را برانگیخته و ایجاد حس همدردی سخن اصلی خود را به مخاطب القا می‌کند.

«بلقیس! هذه لیستُ مرثیةً / لكنْ / علی العَرَبِ السلامْ / إنَّ قِضاءنا العَرَبی أن یغتالنا عَرَبٌ / و یأكل لَحْمنا عَرَبٌ / و یبقرُ بطننا عَرَبٌ / و یفتَحُ قَبْرنا عَرَبٌ / فکیف نَفِرُ من هذا القضاء؟» (قبانی، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۳۶۹).

شاعر، درحالی که مخاطب اصلی اش بلقیس است، با بیان ظلم‌هایی که در حق مردمش می‌شود، انگیزه مقاومت را در ملتش نهادینه می‌کند؛ گویی او همه را در وجود بلقیس می‌بیند. آگاهی اجتماعی و نحوه مدیریت روابط او با ظالمان، متفاوت از بلقیس است. نزار با هوشیاری اجتماعی، موضوع بلقیس را به

قضایای جهان عرب پیوند می‌دهد و از طریق شعر، هوشیاری اجتماعی را در بین مخاطبان شعرش ایجاد می‌کند و کنش خویش را وابسته به جنایاتی می‌داند که سران عرب در حق او و همسر و هم‌وطنانش مرتکب شده‌اند. در ادامه با بیان «یا کُلِّ لَحْمَنَا عَرَبٌ/ وَ يَتَّقِرُ بَطْنُنَا عَرَبٌ/ وَ يَفْتَحُ قَبْرَنَا عَرَبٌ» از حسّ همدلی با بلقیس (همدلی فردی) به حسّ اجتماعی می‌رسد و تکرار ضمیر «نا» در لابه‌لای این سروده نشانگر حسّ همدلی اجتماعی شاعر با مردم مظلوم است. وقتی شاعر می‌پرسد «كَيْفَ نَقَرُّ مِنْ هَذَا الْقَضَاءِ؟» درحقیقت یک استفهام انکاری را بیان می‌کند که مشوقّ عنصر مقاومت است.

وی در سوگ بلقیس چنین نغمه‌سرایی می‌کند:

«یا بلقیسُ.../ یا بلقیسُ.../ یا بلقیسُ.../ کُلُّ غَمَامَةٍ تَبْكِي عَلَيْكَ/ فَمَنْ تُرِي يَبْكِي عَلَيَّا/ بلقیسُ... كَيْفَ رَحَلَتْ صَامِتَةً/ وَ لَمْ تَضْعِي يَدِيكَ ... على يَدَيَّ.../ بلقیسُ... أَيُّهَا الشَّهِيدَةُ، وَ الْقَصِيدَةُ، وَ الْمُطَهَّرَةُ النَّقِيَّةُ» (قبانی، ۱۳۹۳هـ.ش، ص ۳۵۷).

با نگاهی به این اشعار، درمی‌یابیم که نزار در نبود بلقیس، با مدیریت روابط خود، به همدلی توجه نموده‌است و احساسات عمیق خویش را نسبت به همسرش به صورتی هدف‌دار پیش می‌برد. پرسیدن سؤالاتی مبهم از جمله «كَيْفَ رَحَلَتْ صَامِتَةً» و تکرار واژه «یا بلقیس»، دلیل همدلی شاعر با مخاطب اصلی شعرش (بلقیس) و مدیریت هیجان است. نزار با مخاطب قرار دادن وی، او را شهیدی پاک معرفی می‌کند.

شاعر این چنین، به معرفی معشوق خویش می‌پردازد:

«هَلْ تَعْرِفُونَ حَبِيبِي بَلْقِيسَ؟/ فَهِيَ أَهْمُ مَا كَتَبْتُمْ فِي كُتُبِ الْغَرَامِ/ كَانَتْ مَزِيجًا رَائِعًا/ بَيْنَ الْقَطِيفَةِ وَ الرُّخَامِ/ كَانِ الْبَتْنَسُجُ بَيْنَ عَيْنَيْهَا/ يَنَامُ وَ لَا يَنَامُ» (قبانی، ۱۳۹۳هـ.ش، ص ۳۶۳).

زبان شعری وی، ساده اما بسیار فصیح و سرشار از عاطفه و حسّ صادقانه است. عواطف شاعر به دلیل از دست دادن همسرش جریحه‌دار شده‌است. او با بیانی حزن‌انگیز و غم‌آلود از این مصیبت سخن می‌گوید و با طرح سؤال، ذهن مخاطب را به چالش می‌کشد تا شاید از این طریق شریکی برای درد خود بیابد و به حسّ همدلی اجتماعی دست یابد.

با بررسی بخش دیگری از قصیده:

«شُكْرًا لَكُمْ.. /شُكْرًا لَكُمْ../ فَحَبِيبِي قُتِلَتْ.. وَ صَارَ بُوْسَعِكُمْ/ أَنْ تَشْرَبُوا كَأْسًا عَلَى قَبْرِ الشَّهِيدَةِ» (قبانی، ۱۳۹۳هـ.ش، ص ۱۳۷).

درمی‌یابیم که نزار شروع به هجو و سخره گرفتن سران عرب می‌نماید (فایزه، ۲۰۱۸م، ص ۶). شاعر با اشاره مجدد به موضوع شهادت، نشان می‌دهد که شهادت از مباحث مهم شعری اوست. او با خطاب قرار دادن عاملان ترور بلقیس با عبارت «شُكْرًا لَكُمْ»، ضمن ابراز حس درونی‌اش که همراه با نفرت است، با اندوه،

معنی ثانویه خشم خویش را نسبت به آنان القا می‌کند. او با ایجاد ارتباط اجتماعی به انزجار خود نسبت به ظالمان دامن می‌زند.

شاعر تمام مردمان سرزمین عرب را عامل ترور همسرش می‌داند؛ لذا چنین می‌سراید:

«بَلْقَيْسُ/ إِنَّ هُمْ فَجَرَوْكُ.. فعندنا/ كُلُّ الْجَنَائِزُ تَبْتَدِي فِي كَرْبَلَاءِ.. وَتَنْتَهِي فِي كَرْبَلَاءِ/ لَنْ أَقْرَأَ التَّارِيخَ بَعْدَ الْيَوْمِ/ إِنَّ أَصَابِعِي اشْتَعَلَتْ/ وَأَثْوَابِي تُغَطِّيهَا الدَّمَاءُ.. هَا نَحْنُ نَدْخُلُ عَصْرَنَا الْحَجْرِيَّ.. نَرْجِعُ كُلَّ يَوْمٍ، أَلْفَ عَامٍ لِلزَّوْرَاءِ» (قبانی، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۱۴۷-۱۴۶).

شاعر در این بخش، کشتن وحشیانه بلقیس را با غم و اندوه ابراز داشته و حس ناراحتی خود را از وضعیت رخ داده به مخاطبان انتقال می‌دهد. وی برای تأثیرگذاری بیشتر بر مخاطب و همراه کردن آن‌ها، از داستان‌های دینی استفاده کرده، گریزی به داستان کربلا می‌زند و عواطف و احساسات اجتماعی مردم را با خود همراه و اظهار می‌کند که ما مصیبتی چون کربلا دیده‌ایم و ریشه ظلم در سرزمین ما از ابتدا وجود داشته‌است. او از حس همدلی فردی به همدلی اجتماعی می‌رسد و به‌صورت ضمنی گفته‌خوانان را به مقاومت و ایثار در برابر ستمگران فرامی‌خواند.

۳-۴. خودانگیزی

گلمن معتقد است که انسان موفق، برای پیش‌برد اهداف زندگی باید علاوه بر مراجعه به انگیزه‌های خارجی پیرامون خویش، به توانمندی‌های ذاتی خود نیز مراجعه کند. وی عقیده دارد که توانمندی‌های ذاتی یا همان انگیزه‌های داخلی هر فرد (عواطف)، نقش مهمی را در کامیابی وی در زندگی اش ایفا می‌کند. بهره‌مندی از موقعیت اجتماعی خوب، حبّ آموختن و مسائلی از این دست که از مهم‌ترین انگیزه‌های ذاتی هر فرد محسوب می‌شود، فرد را در تصمیم‌گیری‌ها، رسیدن به هدف و واکنش‌های بیرونی اش کامیاب می‌نماید؛ بنابراین افراد بهره‌مند از انگیزه ذاتی، بهتر می‌توانند در مواجهه با سختی‌ها و موانع زندگی تفکر خود را به کار بگیرند و نقش‌آفرین باشند (الخضر، ۲۰۰۲م، ص ۲۷).

۳-۴-۱. برانگیختن انگیزه شخصی

هر سروده‌ای، انگیزه‌ای درونی دارد و انگیزه درونی و محوری قصیده بلقیس، عشق به بلقیس و گرفتن انتقام خون وی است که بی‌رحمانه ترور شد:

«بَلْقَيْسُ كَانَتْ أَجْمَلَ الْمَلَكَاتِ فِي تَارِيخِ بَابِلَ/ بَلْقَيْسُ كَانَتْ أَطْوَلَ النَّخْلَاتِ فِي أَرْضِ الْعِرَاقِ/ بَلْقَيْسُ يَا وَجَعِي، يَا وَجَعَ الْقَصِيدَةِ حِينَ تَلَمَسُهَا الْأَنَامِلُ/.../ بَلْقَيْسُ أَيَّتُهَا الشَّهِيدَةُ، وَالْقَصِيدَةُ، وَالْمُطَهَّرَةُ النَّقِيَّةُ/.../ بَلْقَيْسُ يَا عُسْفُورَتِي الْأَحْلَى...» (قبانی، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۳۶۰).

نزار کنش‌گری است که انگیزه درونی‌اش، از عشق به بلقیس نشأت می‌گیرد و آن را در پی بیان ظلمی که در حق او شد، اظهار می‌دارد. ابتدا با بیان ویژگی فیزیولوژیکی و روانی بلقیس، گریزی به خودآگاهی می‌زند و مخاطب ناآگاه را نسبت به او آگاه می‌کند. قبانی در پایان با بیان عبارت «بلقیس یا عصفورتی الأحلی» خوش‌بینی و آرامش درونی خود را که ثمره انگیزه درونی است، بیان می‌کند و عنوان می‌کند که بلقیس با وجود مرگ، آزاد شده است. او در حقیقت هم‌وطنانش را به قیام فراخوانده و آن‌ها را تهییج می‌کند که پیروزی در راه است. هدف دیگر شاعر از شمردن خصوصیات همسرش، بیان جاودانگی یاد او در دلش است.

خمیرمایه ابتدایی این قصیده که انگیزه درونی شاعر را شعله‌ور می‌کند عشق به معشوق است:

«بلقیسُ.. / مشتاقون.. / مشتاقون.. / مشتاقون.. / و البیتُ الصغیرُ / یسألُ عن أمیرته المعطره الذیولُ / نُضغی الی الأخبارِ.. / و الأخبارُ غامضهٌ / و لا تروی فُصولُ...» (قبانی، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۱۴۲).

انگیزه درونی شاعر همان حس مقاومت و آگاهی است که از عواطف درونی او نسبت به بلقیس سرچشمه گرفته است. تکرار واژه «مشتاقون»، نمایانگر انگیزه درونی قوی در شاعر است که او را تا سرحد مقاومت پیش می‌برد.

شاعر بلقیس را نقطه شروع همه عواطف و انگیزه‌های خود معرفی می‌کند:

«بلقیس: أنتِ بشارتی الکبری.. / فمن سرق البشارة؟ / أنتِ الکتابه قبلما کانتِ کتابه / أنتِ الجزیره و المناره» (قبانی، ۱۳۹۳ هـ.ش، ص ۱۴۸).

طبق نظر گلمن، در این بخش نزار به انگیزه درونی خود در وجود معشوق اشاره نموده و توانمندی ذاتی و کامیابی در زندگی را ثمره وجود بلقیس می‌داند. از آنجایی که همواره با یاد معشوق روزگار سپری می‌کند و معشوق همواره در دلش جاودانه است، همین امر دلیلی بر پیروزی شاعر است.

۲-۴-۳. برانگیختن انگیزه جمعی

وجود انگیزه در ادیب عامل اصلی خلق نوشتار ادبی می‌شود. از آنجایی که سرودن شعر ارتباطی مستقیم با انگیزه فرد دارد، لذا نقش اصلی را در گردونه شعر ایفا می‌کند. شاعران مقاومت به دلیل اینکه به صورت همگانی یک هدف کلی و عمومی یعنی بیداری ملت را دنبال می‌کنند، لذا در کنار انگیزه شخصی، توجه ویژه‌ای نیز به انگیزه جمعی دارند. نزار در این قصیده به صورت عمومی ملت را به مقاومت در برابر پایمال‌کنندگان حقوق زنان دعوت می‌کند.

در این قسمت از قصیده، شاعر همسرش را با تشبیهاتی بدیع توصیف می‌کند و با اغراق در سروده‌اش به ایجاد انگیزه جمعی پرداخته و سعی در برانگیختن حس عمومی دارد:

«یا بلقیسُ/ یا أحملى وَطَنٌ... لا یعرفُ الإنسانُ کَیفَ یَعمِشُ فی هذا الوَطَنِ.. لا یعرفُ الإنسانُ کَیفَ یَموتُ فی هذا الوَطَنِ.. ما زلتُ أدفعُ مِنْ دمی.. أعلی جزاءً / کى أُسعدَ الدُّنیا.. و لکنَّ السَّماءَ / شاءتْ بِأَنْ أبقی وَحیداً.. مثلَ أوراقِ السَّتاءِ» (قبانی، ۱۹۸۲م، ص ۵۷-۵۸).

شاعر انگیزه درونی قوی خود را به مکتب مقاومت پیوند می‌زند و راهی به سوی انگیزه جمعی می‌یابد. رسیدن به هدف و خوشبخت کردن دنیا واکنش‌های بیرونی‌اش را کامیاب می‌سازد و به دلیل بهره‌مندی از انگیزه ذاتی قوی و انتقام‌جو، توانایی مقابله با سختی‌ها را دارد. انگیزه درونی شاعر در این بخش با مقاومت و ایثار جمعی گره خورده و هدف نهایی‌اش برانگیختن انگیزه عمومی مردم است. شاعر بلقیس را به موضوع وطن پیوند می‌دهد و معشوقه‌اش را جزئی از وطن می‌داند. به بیان دیگر، او را شیرین‌ترین وطن می‌خواند. وی با بیان ترکیبی زیبای «مازلتُ أدفعُ مِنْ دمی أعلی جزاءً» به صورت تمام و کمال حس وظیفه‌شناسی خود یعنی مقاومت را در برابر سران عرب نشان می‌دهد و انگیزه جمعی مردمان سرزمینش را خوش‌بختی کلی جامعه ستم‌دیده عرب می‌داند که جز با ایستادگی دست‌یافتنی نیست.

نتیجه

با توجه به بررسی قصیده بلقیس نزار با تکیه بر مدل هوش عاطفی گلמן نتایج ذیل حاصل شد:

- هوش عاطفی از مقوله‌های علم روانشناسی است که توانایی ذهنی فرد را ترسیم می‌کند. از آنجایی که ادبیات با علم روانشناسی پیوند دارد؛ لذا بررسی هوش عاطفی در نوشتارهای ادبی برای دریافت روحيات و توانایی‌های ادیب امری بایسته است.

- قصیده بلقیس با ابعاد مدل گلמן یعنی خودآگاهی، خودمدیریتی، انگیزه درونی و کنترل اجتماعی و همدلی گره خورده است. بنابراین با تطبیق قصیده مذکور با این مدل، خواننده ضمن آگاهی یافتن از روحيات شاعر، توانایی دست‌یابی به معانی نهفته در ژرف‌ساخت متن شعر را به دست می‌آورد.

- توجه به شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه، عشق و علاقه درونی و صادقانه نزار نسبت به بلقیس، شخصیت مغفول‌مانده زنان، شعله‌ور کردن حس مقاومت زنان و احیای حقوق نابودشده آنان، عوامل اصلی و محوری انگیزه نزار در سرودن قصیده بلقیس است.

- با توجه به بُعد خودآگاهی هوش عاطفی دانیل گلמן، احساسات و نگرش شاعر نسبت به بلقیس، او را قادر به انتقال هر چه بهتر و سریع‌تر مفاهیم مربوط به زنان در صورت کلی و بلقیس به صورت جزئی

نموده و نزار توانسته ضمن کنترل احساسات درونی خویش، به ایجاد حسّ همدلی و حسّ وفاق اجتماعی دست یابد.

- بررسی قصیده بلقیس، نمایانگر خودآگاهی شاعر در کنار آگاهی وی نسبت به معشوق است که به گونه‌ای شاعرانه بیان می‌شود و گسستن وی از معشوق امری ناممکن است. شاعر به صورت منظم مسئله عشق بلقیس را از ابتدا تا زمان ترور او چنان تصویرسازی می‌کند که گویی مخاطب با صحنه‌ای زنده روبرو است. این مهارت نمایانگر خودآگاهی او است.

نزار نسبت به احساسات خود و همسرش شناخت کامل دارد و این نشان از خودآگاهی وی دارد. میزان خودآگاهی نسبت به دیگر ابعاد بسیار بالاست و این امر سبب خودمدیریتی شاعر شده است. در برخی مواقع مرگ بلقیس روحیات شاعر را تا جایی تحت تأثیر خود قرار می‌دهد که شاعر با انتخاب عنصر گفتگو سعی بر خودکنترلی عواطفش می‌کند و ضمن تقویت توان خود مدیریتی‌اش، تسلی‌بخش روحیه زخم‌خورده خویش می‌شود.

نزار در قصیده بلقیس، با محور قرار دادن مقام معشوق، بیان ویژگی‌ها و زیبایی‌های فراموش‌نشده او، عشق پاک و ریشه‌دار نسبت به او و بیان ظلمی که در حق بلقیس شد، مخاطبان را از شرایط موجود در جامعه آگاه ساخته و در آن‌ها، آشکارا و نهان، حسّ همدلی و مبارزه را برمی‌انگیزد.

شاعر با بیان شرایط زندگی بعد از مرگ همسرش، خوانندگان را نسبت به ظلمی که در حق زنان وطنش شده، آگاه کرده است و با این کار دست به آگاهی اجتماعی زده و به مقاومت تشویق می‌کند. هر چند او در این قصیده بلقیس را مخاطب قرار داده؛ اما در برخی موارد هدفش کل زنان عرب است که مورد بی‌رحمی قرار گرفته‌اند. گاهی با کار بست سؤال به صورت استفهام انکاری، تلنگری در خوانندگان ایجاد می‌کند که از خواب غفلت بیدار شوند. به همین منظور می‌توان انگیزه درونی شاعر از سرودن این قصیده را گرفتن انتقام خون بلقیس و احیای حقوق پایمال شده زنان سرزمینی دانست که از دیرباز مورد ظلم و بی‌عدالتی قرار گرفته‌اند.

منابع

منابع عربی

- الخضر، عثمان حمود. (۲۰۰۲م). «الذکاء الوجدانی، هل هو مفهوم جدید؟». مجلة دراسات نفسية، رابطة الأخصائین النفسیین المصرية، ر ۱۲: ۴۱-۵.

-الکردی، سمیرة بنت عبدالله. (۲۰۰۹م). «الإكتتاب و الذكاء الانفعالی لدى عینة من مدمنات الانترنت دراسة وصفية». مجلة دراسات نفسية، رابطة الأخصائین النفسیین المصرية، ر ۱۹: ۱۶۶-۱۲۱.

-طالبی، جمال. (۱۳۹۴هـ.ش). «الإيقاع الصوتی فی قصيدة "بلقیس" لنزار قبانی». اضاءات نقدیه. ع ۱۷. صص ۱۰۳-۱۲۵.

-قبانی، نزار. (۱۹۸۲م). دیوان قصیده بلقیس. الطبعة الأولى. بیروت: منشورات نزار قبانی.

-مجاهدی، فایزه و الآخرون. (۲۰۱۸م). «المرأة فی شعر نزار قبانی قصیده بلقیس أنموذجا». مجلة البدر. ج ۱۰. ع ۹. جامعة بشار.

منابع فارسی

- آقاییار، سیروس و پرویز شریفی درآمدی. (۱۳۸۶هـ.ش). هوش هیجانی سازمانی. اصفهان: سپاهان.
- آیور آرسترائنگ، ریچاردز. (۱۳۸۵هـ.ش). اصول نقد ادبی. ترجمه سعید حمیدیان. تهران: علمی و فرهنگی.

-جلالی، سید احمد. (۱۳۸۱هـ.ش). «هوش هیجانی». فصلنامه تعلیم و تربیت، ش ۶۹. صص ۸۹-۱۳۰.
-خسروی، کبری؛ حسین چراغی‌وش، و معصومه نادری. (۱۳۹۱هـ.ش). «فراخوانی شخصیت‌های دینی در شعر نزار قبانی». لسان مبین. دوره ۳. ش ۷. صص ۱۳۹-۱۶۳.

-طالبی قره قشلاقی، جمال. (۱۳۹۵هـ.ش). «تحلیل آوایی و معنانشناسی قصیده بلقیس «نزار قبانی» (پژوهشی در باب نقد آوایی)». انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی. دوره ۱۲. ش ۴۰. صص ۷۹-۹۸.

-عسگری، محبوبه؛ علی شاتمی، و سید محسن علامه. (۱۳۹۲هـ.ش). «استراتژی مدیریت استعداد و رابطه آن با هوش عاطفی کارکنان». فصلنامه مطالعات مدیریت (بهبود و تحول). دوره ۲۲. ش ۷۰. صص ۴۷-۷۵.
-قبانی، نزار. (۱۳۸۴هـ.ش). تا سبز شوم از عشق. ترجمه موسی اسوار. تهران: سخن.

_____ (۱۳۹۳هـ.ش). بلقیس و عاشقانه‌های دیگر. ترجمه موسی بیدج. تهران: ثالث.

-قهاری، شهربانو. (۱۳۹۹هـ.ش). هوش هیجانی. تهران: آرمانسا.

-کارتر، فیلیپ. (۱۳۹۳هـ.ش). هوش هیجانی خود را بسنجید. ترجمه محمود امیری‌نیا. تهران: آراسته.
-گلمن، دانیل. (۱۳۸۹هـ.ش). هوش هیجانی: خودآگاهی هیجانی، خویشتن‌داری، هم‌دلی و یاری به دیگران. ترجمه نسرين پارسا. تهران: رشد.

-گلین مقدم، وجیهه و دیگران. (۱۳۹۸هـ.ش). «نشانه‌شناسی قصیده بلقیس نزار قبانی براساس نظریه خوانش اکتشافی و پس‌کنشانه مایکل ریفاتر». نشریه ادب معاصر عربی. دوره ۹، ش ۱۷. صص ۱۲۱-۱۴۱.

-گیس، تائسن. (۱۹۵۰م). نظریه‌های نقد ادبی معاصر. ترجمه مازیار حسین‌زاده و فاطمه حسینی. ویراستار حسین پاینده، تهران: نگاه امروز.

- مهدوی، محمدجواد و ربابه یزدان‌نژاد. (۱۳۹۱هـ.ش). «نزار قبانی، تنها، «شاعر زن» نیست». *لسان مبین*. دوره ۳. ش ۸. صص ۲۳۷-۲۵۰.
- میردردی‌کوندی، رحیم. (۱۳۹۰هـ.ش). «مقایسه تحلیلی عقل دینی و هوش شناختی». *معرفت*. ش ۱۶۳، صص ۳۵-۵۲.
- میری، محمدحسین و همکاران. (۱۴۰۰هـ.ش). «بررسی قرآنی هوش هیجانی براساس دیدگاه دانیل گلمن». *نشریه معرفت*. ش ۲۶۹. صص ۵۵-۶۶.
- هنری ماسن، پاول. (۱۳۸۴هـ.ش). *رشد و شخصیت کودک*. ج ۶. ترجمه مهشید یاسایی. تهران: غزال.

تحليل الذكاء العاطفي في قصيدة "بلقيس" لنزار قباني على أنموذج دانييل جولمان

مریم بخشى^۱، قادر احمدی^۲

^۱ أستاذة مساعدة في اللغة العربية وآدابها، جامعة الشهيد مدني بآذربيجان. إيران.

^۲ طالب الدكتوراه في اللغة العربية وآدابها، جامعة الشهيد مدني بآذربيجان. إيران.

معلومات المقالة الملخص

نوع المادة:	الذكاء العاطفي والتعامل معه من أهم الطرق وأكثرها تعقيدا في نفس الوقت للوصول إلى عمق المعنى في الكتابة الأدبية. يُعدّ دانييل جولمان، عالم النفس الأمريكي المعاصر، أحد الخبراء الذين يمتلكون رؤية مفصلة وشاملة للذكاء العاطفي؛ ومن خلال منهجه يمكن تحقيق فهم كامل لإنشاء نص أدبي من وجهة نظر نفسية، بحيث يؤدي إلى فهم صحيح للمعنى المخفي في النص. في نظريته، يتكون الذكاء العاطفي من أربعة مكونات: الوعي الذاتي، وضبط النفس، والوعي الاجتماعي أو التعاطف، وقدرات التحفيز الذاتي. في هذا المقال، من خلال المنهج الوصفي - التحليلي والمنهج النفسي، تتم مناقشة أبعاد الذكاء العاطفي لدى دانييل جولمان في هذه القصيدة، وذلك للوصول إلى الفهم الصحيح لمشاعر الشاعر تجاه محبوبته مع تلقي المعاني الثانوية. قصيدة "بلقيس" هي مرآة لأفكار الشاعر ومشاعره وأحاسيسه تجاه زوجته، وتلعب شخصية بلقيس دوراً بارزاً جداً في هذه القصيدة. تشير نتائج البحث إلى أن القصيدة الحالية تتوافق مع كافة جوانب الذكاء العاطفي لجولمان. وإدراكاً لعواطفه ومشاعره هو وزوجته، يدير الشاعر نفسه ويقدم بشكل غير مباشر دوافعه الداخلية كالمقاومة والانتماء لبلقيس والدفاع عن المجتمع النسائي، ويعلن عن إحساسه بالتعاطف الاجتماعي تجاه أهل أرضه. يُعدّ بُعد الوعي الذاتي من العناصر الأكثر استخداماً في هذه القصيدة، والشاعر، مع إدراكه لعواطفه وتأثيراتها، لديه أيضاً معرفة كاملة بحالة بلقيس الفسيولوجية والنفسية. ومن الجدير بالذكر أن نزار، من خلال وضع بلقيس في المركز بشكل مباشر والشخصية العامة للمرأة بشكل غير مباشر وذكر المصائب التي تعرضت لها هذه الشريحة من المجتمع؛ أثناء دعوة الجمهور للقتال، فإنه يثير شعوراً بالتعاطف الاجتماعي لديهم.
تاريخ الوصول:	۱۴۰۲/۱۱/۱۰
تاريخ القبول:	۱۴۰۳/۰۶/۱۰

الكلمات المفتاحية: نقد علم النفس، الذكاء العاطفي، نزار قباني، دانييل جولمان، قصيدة "بلقيس"

الاقْتِباس: بخشى، مریم؛ احمدی، قادر. (۱۴۰۴). تحليل الذكاء العاطفي في قصيدة بلقيس " لنزار قباني على أنموذج دانييل جولمان، السنة السابع عشر، الدورة الجديدة، العدد التاسع والخمسون، ربيع ۱۴۰۴، ۵۱-۲۸.

المعرف الرقمي: 10.30479/LM.2024.19898.3683

الناشر: جامعة الإمام الخميني (ره) الدولية. حقوق التأليف والنشر © المؤلفون.

***Corresponding Author: Maryam Bakhshi**

Address: Assistant Professor of Arabic Language and Literature , Azerbaijan Shahid Madani University Azerbaijan Shahid Madani University, Azerbaijan, Iran

E-mail: m.bakhshi8@gmail.com